

SHIA-MUSLIMSKE RITUALER BLANDT IRAKISKE KVINDER I KØBENHAVN

AV MARIANNE HOLM PEDERSEN

Migration påvirker ofte, hvordan migranter praktiserer og fortolker deres religion. Denne artikel undersøger, hvordan en gruppe irakiske kvinders shia-muslimske ritualer i København bliver præget af den danske samfundskontekst. Udførelsen af ritualer et nyt sted og i nye sociale sammenhænge giver både begrænsninger og muligheder i forhold til at genskabe religiøse traditioner. Artiklen viser, at selvom de shia-muslimske ritualer på mange måder symboliserer de irakiske kvinders fortsatte tilknytning til Irak, er de også i høj grad præget af kvindernes hverdagsliv og sociale position i det danske samfund. Dette peger på betydningen af at inddrage den lokale samfundskontekst i analysen af minoritetsgruppers religiøse aktiviteter. Artiklen er baseret på 15 måneders feltarbejde blandt irakiske kvinder og deres familier i København.

INDLEDNING

I en bygning tidligere brugt til erhverv i Københavns nordvestkvarter mødes shia-muslimske, irakiske kvinder med jævne mellemrum for at afholde forskellige religiøse ritualer og nyde et socialt samvær. En af årets mest velbesøgte begivenheder er højtideligholdelsen af muharram, en sørgeperiode til minde om Imam Hussain, som var profeten Muhammads barnebarn og blev dræbt i et slag ved Kerbala i år 680. Over ti dage samles de irakiske kvinder hver eftermiddag for at læse om imamen og hans kamp, høre en række foredrag om relaterede emner og ud-

føre religiøse ritualer. En central del af begivenheden udgøres af sørgeritualer, hvor en fortæller med sorgfuld og melodisk stemme reciterer digte om imamen, mens tilhørerne græder og slår sig selv symbolsk på brystet eller i ansigtet. I muharrams sidste dage opføres små skuespil, der genspiller den tragiske død af en baby eller en ung bruds sorg over tabet af sin tilkomne, og nogle af kvinderne udfører meget fysiske sørgeritualer, hvor slagene bliver hårdere, gråden stærkere, og udmattelsen større. Ritualerne afsluttes med en fælles bøn og derefter bliver der serveret te og muligvis lidt mad. Det hele er organiseret af Umm Ali,¹ en energisk kvinde i midten af 50'erne, som med sit store netværk og kæmpe engagement er en af de centrale arrangører af religiøse aktiviteter for shia-muslimske (irakiske) kvinder i København. Umm Ali er dog ikke den eneste arrangør. De deltagere, der har lyst, tager efterfølgende til andre, lignende arrangementer, som er organiseret af andre grupper af kvinder. Muharram er således en tid på året, hvor et hav af aktiviteter finder sted.

Ved første øjekast vil de udførte ritualer sandsynligvis fremstå som meget eksotiske for en uindviet observatør. Kvinderne er klædt i sort, og deres gråd, recitation og slag giver indtrykket af en gruppe flygtninge, som udfører hjemlandets ritualer, vedligeholder traditionelle normer og praksisser og understreger deres tilhørsforhold til deres oprindelsessted. Fra de deltagende kvinders synspunkt er sørgehøjtideligheden imidlertid også forankret i den lokale sammenhæng. Under Saddam Hussains diktatur var det forbudt offentligt at udføre shiitiske sørgeritualer i Irak, og derfor har flere af kvinderne aldrig deltaget i disse fælles ritualer, før de kom til Danmark. Ved muharram og lignende begivenheder udfører kvinderne religiøse ritualer, men betydningen af den religiøse praksis genfortolkes i eksilkonteksten. Kvindernes fejring er således et eksempel på, at selvom migranternes udførelse af religiøse ritualer ofte forbindes med vedligeholdelsen af traditioner knyttet til deres oprindelsesland, er det ikke sjældent, at migrationen påvirker, hvordan de praktiserer og fortolker deres religion (Vertovec 2004).

I denne artikel vil jeg undersøge, på hvilke måder de irakiske kvinders shia-muslimske ritualer påvirkes af deres udførelse i København.

Disse religiøse aktiviteter finder sted i semi-offentlige fora, hvor irakerne f.eks. mødes i lejede lokaler for at fejre en religiøs begivenhed. Aktiviteterne er uformelt organiserede og er afhængige af Umm Ali og andre frivilliges organisatoriske evner og arbejdskraft. Generelt er disse religiøse aktiviteter ukendte for det omgivende danske samfund, og på mange måder ligner sådanne fora de usynlige rum, som diasporagrupper ifølge antropologen Pnina Werbner skaber for sig selv. Her diskuteres moral, politik og eksistentielle temaer, der vedrører gruppen (2002: 16). Werbner belyser dog primært mændenes aktiviteter i offentlige rum, og hun diskuterer, hvordan disse migranter relaterer sig til en pakistansk diaspora. Jeg vil tværtimod beskrive, hvordan de irakiske kvinders aktiviteter også er situeret i den lokale kontekst. Som jeg vil vise, er kvindernes religiøse ritualer i høj grad præget af deres hverdagsliv i det danske samfund.

Artiklen er baseret på 15 måneders feltarbejde blandt irakiske kvinder og deres familie i København (2004–2005). Feltarbejdet var meto- disk baseret på primært deltagerobservation, hvor jeg var med til en række religiøse aktiviteter og også fulgte kvinderne og deres familier i hverdagslivet uden for det religiøse miljø. Jeg interviewede dem blandt andet om deres etablering i Danmark, om religionens rolle i deres liv og om opfostringen af muslimske børn i det danske samfund. Derudover rejste jeg på besøg til både Amman og Damaskus, hvor jeg mødtes med nogle af mine informanter fra Danmark, besøgte deres slægtninge og venner og deltog i forskellige ritualer dér.

De irakiske kvinder kom til Danmark som flygtninge eller via familiesammenføring i årene mellem 1988 og 1997, og de var således forholdsvis veletablerede i København. De havde en arabisk baggrund, stammede fra Bagdad og andre større byer i Irak og var på feltarbejds- tidspunktet mellem 30 og 55 år. Alle havde mindst en gymnasieeksamen. Mens nogle havde taget en videregående uddannelse i Irak og havde arbejdet i erhverv såsom lærer, ingeniør eller journalist, havde andre levet som hjemmegående husmødre. Uanset tidligere erhvervs- baggrund var det særdeles svært for kvinderne at etablere sig på det danske arbejdsmarked, og de var således næsten alle husmødre, stude-

rende eller modtagere af offentlige ydelser i København. Hovedparten af de interviewede kvinder var praktiserende shia-muslimer, og det er dem, jeg fokuserer på i denne artikel. Deres måder at observere islam varierede imidlertid meget. For nogle var religionen en central del af hverdagen, mens andre ikke tillagde deres religiøse praksis nær så stor betydning og måske primært var aktive, når de deltog i religiøse ritualer.

Efter en kort diskussion af ritualer i en migrationsammenhæng belyser artiklen først, hvordan de shiitiske ritualer finder sted i København, og hvorledes de på forskellig vis bliver påvirket af deres udførelse i en dansk kontekst. Dernæst beskriver jeg med udgangspunkt i Umm Alis historie, hvordan de religiøse arrangementer i høj grad præges af individuelle aktører, og hvordan disse aktører ved deres involvering kan opnå et socialt netværk og øget social status i København.

RELIGIØSE RITUALER I EN NY SAMMENHÆNG

Studiet af ritualer er et klassisk tema i antropologien og sociologien, og der har været mange diskussioner om, hvordan ritualer bør defineres og forstås. Jeg benytter her antropologerne Katy Gardner og Ralph Grillos forholdsvis enkle definition af ritualer som ”formålsbestemte og udtryksfulde ceremonielle fremførelser (*performances*)”, der i denne sammenhæng markerer signifikante kalender- og livscyklusritualer (2002:183, min oversættelse). Ved at se på ritualer som performance lægger jeg vægt på, hvordan ritualernes betydning skabes i social interaktion snarere end som symbolsk kommunikation (jf. Schieffelin 1985, 1998, Turner og Bruner 1986, Sjørsløv 2007). Jeg fokuserer på de kalenderritualer, der fejres i løbet af det muslimske kalenderår og diskuterer primært afholdelsen af muharram og eid al-fitr, dvs. helligdagen, der markerer afslutningen på den muslimske fastemåned, ramadan. Analysens formål er dog ikke at gå i dybden med selve de religiøse ritualer, men at se nærmere på, hvad der foregår rundt om ritualernes udførelse: deres organisation, (gen)skabelse og den sociale sammenhæng, de indgår i. Ritualer kan her betragtes som et meget konkret ek-

sempel på de forandringer, der muligvis også finder sted i forhold til religiøs praksis generelt. Mange studier af performance har påpeget, at ritualer udgør begivenheder, hvor individer især er reflektive omkring deres handlinger (f.eks. Bell 1997:75, MacAloon 1984). Ligeledes er det ikke ualmindeligt, at oplevelsen af migration skaber en bevidsthed om handlemåder og tilhørsforhold, der tidligere blev taget for givet (Hall 2002:5). Ved at studere ritualer som et eksempel på en særlig refleksiv praksis bliver det muligt at belyse kontinuitet og forandringsprocesser i relation til migration og religiøs praksis mere generelt.

Forandring og kontinuitet kan anskues på to forskellige måder: Den ene er migranternes egne opfattelser af, hvad der vedligeholdes og hvad der forandres, og den anden er de måder, hvorpå reproduktionen af bestemte praksisser påvirkes af deres udførelse i en bestemt sammenhæng, her for eksempel det danske samfund. En ny samfundskontekst definerer ikke religiøs praksis, men den påvirker og præger dens organisation, performance, gruppe af deltagere og de betydninger, som de religiøse aktiviteter tilskrives (Levitt 2001, Schiffauer 1990, Werbner 1990, Salih 2003:105). Ritualer adskiller sig på markante måder fra almindelig hverdagspraksis, men deres udførelse er dybt indlejret i hverdagens struktur og sociale relationer (Sjørsløv 2007). Det betyder også, at ritualernes udførelse bliver påvirket, når de genskabes i en ny social sammenhæng. I et klassisk studie af kalela-dansen i Northern Rhodesia (nu Zambia) viser J. Clyde Mitchell (1956), hvorledes denne kulturelle performance forandres i en ny urban og social kontekst. Migranter fra landet udfører stammedansen i de byer, hvor de nu arbejder. Dansen tilskrives derved ny mening, fordi den er situeret i de sociale sammenhænge og hierarkier, der hersker i byen. I sammenligning med byens europæere har danserne f.eks. en lav social prestige i hverdagen, hvilket de kan vende på hovedet i dansen. Kalela-dansen udtrykker også stamrelationer mellem forskellige grupper i området. Mitchells argument er derfor, at dansen må forstås i forhold til den urbane kontekst snarere end som en tradition, der tager udgangspunkt i migranternes rurale baggrund. Kalela-dansen foregår i en ganske anden sammenhæng end mit arbejde blandt irakiske kvinder i København, men Mitchells studie

viser, at selvom en praksis fremstår som historisk, bør den analyseres i forhold til en nutidig og moderne social sammenhæng (se også Comaroff og Comaroff 1993, Schierup og Ålund 1986).

Udførelsen af ritualer foregår ofte i en sammenhæng (f.eks. migration), hvor det er nødvendigt at (re)konstruere den sociale orden (Myerhoff 1984:151). Gentagelse er en dimension af mange ritualer og giver en følelse af kontinuitet og forudsigelighed, der samtidig betoner regularitet og orden i modsætning til forandring og ændring (ibid.173). Orden er dog ikke nødvendigvis ensbetydende med kontinuitet, men er selv en konstruktion, der påvirkes af den sociale sammenhæng. For eksempel har ritualer typisk rod i historien og betragtes derfor som traditioner, men deres udførelse betyder ikke, at de bare passivt reproduceres. At skabe og vedligeholde traditioner kræver faktisk en stor indsats (Otto og Pedersen 2005:32ff). Traditioner kan dermed betragtes som ressourcer, der kan bruges til at udtrykke de normer og værdier, som de har rod i, og til at opnå specifikke mål, selvom jævnlig gentagelse af en tradition vil gøre den til mindre refleksiv handling (ibid.).

Når migranter udfører religiøse ritualer i det samfund, hvor de nu bor, er de således på den ene side med til at reproducere en tradition, og på den anden side skaber de noget nyt. Det er umuligt at 'måle', hvornår praksis ændres eller hvornår den reproduceres, men både migration og udførelsen af ritualer er som nævnt kritiske tidspunkter, hvor forandrings- og kontinuitetsprocesser kan blive særligt synlige. Inden jeg diskuterer, hvordan dette giver sig til udtryk i de irakiske kvinders ritualer i København, vil jeg kort redegøre for den sammenhæng, hvori de religiøse aktiviteter og ritualer finder sted.

FEJRINGEN AF SHIITISKE RITUALER I KØBENHAVN

De irakiske shia-muslimer udgør hovedparten af de anslåede 26.000–34.000 shia-muslimer, der bor i Danmark (Kühle 2006:142f). Shiaislam er den næstmest udbredte retning inden for islam. Shia-muslimer tror på, at profeten Muhammad valgte sin svigersøn Ali til sin efterfølger, og tilskriver derfor profetens familie en særlig rolle i forhold til le-

delsen af muslimer.² Mens shia-islam deler de grundlæggende dogmer og ritualer med sunni-islam (den retning, majoriteten af muslimer tilhører), betyder troen på profetens familie blandt andet, at shia-muslimer fejrer en række ritualer, som ikke fejres af sunni-muslimer. Den populære rituale kalender i shia-islam indeholder således mere end 30 årlige begivenheder, som man kan vælge at fejre. Først og fremmest indebærer dette almene islamiske arrangementer i forbindelse med ramadanen og den efterfølgende højtid eid al-fitr samt højtiden eid al-adha, der markerer pilgrimsrejsens afslutning. Ligeledes er Profeten Muhammads himmelfart en festlig anledning, der fejres af både shia- og sunni-muslimer. I løbet af året markeres derudover en række fødselsdage og dødsdage for de imamer, som shia-muslimer betragter som de retmæssige efterfølgere efter Profeten. Årets største begivenhed er ubetinget den førnævnte fejring af muharram.³ Imam Hussains martyrium bliver nu over hele verden markeret og genskabt via mindehøjtideligheder, passionsspil, gadeoptog, selvpiskning og besøg ved Hussains grav (se f.eks. Aghaie 2005, Schubel 1996, Deeb 2006:129–164). I København højtideligholdes muharram over ti dage ved en række arrangementer i moskeer, *hussainiyas* og private hjem. Fejringerne er næsten altid kønsopdelte, således at kvinders og mænds aktiviteter finder sted hver for sig. På tiendedagen, der kaldes *ashura*, foregår en offentlig procession gennem Nørrebrogade i København, og der afsluttes med fælles måltider i moskeer og *hussainiyas*.

Det er selvfølgelig langt fra alle muslimer, der reelt praktiserer deres religion, men i København voksede det shia-muslimske miljø kraftigt, samtidig med at antallet af irakere i Danmark steg i løbet af 1990'erne. Pr. 1. januar 2011 boede der 29.662 irakiske flygtninge og deres efterkommere i Danmark (www.statistikbanken.dk). Denne gruppe er både etnisk, religiøs og socialt lige så varieret som befolkningen i Irak, men en stor del af flygtningene har en shia-muslimsk baggrund. De irakiske shia-muslimers religiøse aktiviteter i København er centreret omkring den iransk-irakiske Imam Ali-moske og et par andre moskeer på ydre Nørrebro, en række *hussainiyas*⁴ rundt omkring i byen og nogle meget aktive ungdomsforeninger. Kvindernes religiøse aktiviteter er generelt

arrangeret på meget uformel vis, dvs. at en eller flere arrangører lejer et sted, inviterer nogle deltagere og afholder et arrangement. I det følgende vil jeg se nærmere på kvindernes ritualer og diskutere, hvordan deres udførelse, sociale sammensætning og fortolkning påvirkes af, at de finder sted i København.

RITUALERNES UDFØRELSE

Den allermest synlige forskel mellem religiøse ritualer i Irak og i Danmark er de steder, hvor de fejres. I byen Najaf i Irak kan man gå til den storslåede Imam Ali moske, som med sine guldbelagte kupler og høje minareter symboliserer det ypperste af islamisk arkitektur. København har som nævnt også en Imam Ali moske, men den er indtil videre beliggende i en tidligere fabriksshal i et gammelt industrikvarter i det københavnske nordvest-kvarter. Igennem en blå dør i en grå bygning kommer man ind i det store fabrikslokale, der nu rummer moskeens be-derum. Der er med andre ord stor forskel på den æstetiske oplevelse af de religiøse praksisser. Foreningen bag Imam Ali-moskeen har ansøgt Københavns Kommune om lov til at opføre en ”rigtig” moske med islamisk arkitektur og to minareter. De københavnske politikere bevilgede i 2010 en sådan tilladelse, men denne beslutning har skabt stor diskussion i medierne om, hvorvidt bygningen af en moske symboliserer en islamisering af Danmark, eller i hvilket omfang moskeen vil blive finansieret af stater såsom Iran. Debatten illustrerer en fortløbende forhandling om, hvilken plads der skal være til islam og muslimer i det danske samfund. De fleste af de begivenheder for kvinder, som jeg deltog i, fandt sted i fælleslokaler i boligselskaber eller i moskeer og klubber, som ofte befandt sig i nedslidte fabriksområder. Kvinderne gjorde stederne klar til de religiøse aktiviteter ved at lægge tæpper på gulvet, hænge bannere på væggen og trække gardinerne for, men den fysiske marginalisering af rummet symboliserede til en vis grad den minoritetsposition, som gruppen oplevede i det danske samfund generelt.

Eksilkonteksten indvirkede forskelligt på forskellige religiøse ritualer, hvilket blandt andet afhang af den sociale sammenhæng, som ritua-

lerne blev forbundet med. Fejringen af eid al-fitr, som finder sted ved afslutningen af fastemånedens ramadan, var ofte med til at markere for de irakiske kvinder, at de ikke rigtigt hørte til i Danmark. Dette havde (mindst) to årsager. For det første fejres denne højtid traditionelt med den udvidede familie, hvor slægtninge tager på besøg hos familiens ældste medlem og ellers besøger hinanden. Da de fleste irakiske familier i Danmark kun består af selve kernefamilien, kunne højtiden ikke reproduceres på en ”autentisk” måde. Mens langt de fleste talte i telefon eller kommunikerede over Skype med deres slægtninge i udlandet den dag, blev det langt fra betragtet som lige så godt som at tilbringe dagen sammen med dem. For det andet er eid al-fitr ikke anerkendt som en helligdag i Danmark, og det er således ikke på nogen måde tydeligt i det offentlige rum, at helligdagen finder sted. Dette står i stærk modsætning til Irak, hvor gader og stræder bliver pyntet, ligesom hele landet holder tre dages helligdag. I Danmark skal mange muslimer på arbejde, og det er svært at lave de samme udflugter, som man ville gøre i Irak. På denne måde er helligdagen blevet til en privat begivenhed (jf. Schiffauer 1990:150), samtidig med at den private del ikke lever op til forventningerne om, hvordan ”en rigtig eid” skal være. Når de irakiske kvinder og mænd fortalte om deres barndoms eid, lagde de vægt på samværet med slægtningene, traditionerne, mors mad, duftene og besøgene ved religiøse steder. Det var tydeligt, at disse fortællinger om eid i Irak bar et vist nostalgisk præg, der ikke blot udtrykte en længsel efter et andet sted, men også efter en anden tid, hvor de selv var børn, og helligdagen stadig havde sin magi (jf. Löfgren 1993). Ikke desto mindre var det forskellen mellem landene (Irak og Danmark), der mest direkte blev italesat.

Helt modsat blev afholdelsen af muharram i Danmark generelt forbundet med en positiv udvikling af den simple årsag, at det var muligt at fejre den. Genkaldelsen af Imam Hussains modstand mod kaliffen Yazids undertrykkelse forbindes ofte med en mere generel kamp mod undertrykkelse af shia-muslimer i lande såsom Irak, Libanon, Pakistan, Bahrain og Saudi Arabien, hvor shia-muslimer er eller har været politisk marginaliserede (se f.eks. Nakash 2006). Derfor blev den offentlige fejring af muharram i Irak forbudt af Saddam Hussain i slutningen af

1970'erne. Ritualerne kunne kun fejres i smug, ofte kun blandt den nærmeste familie og naboer. Dette betød, at flere af de irakiske kvinder faktisk aldrig havde prøvet at deltage i muharram-ritualerne, før de kom til Danmark. Når de fortalte om muharram, forklarede de mig ikke desto mindre, at det var en gammel irakisk tradition, som de nu kunne videreføre i Danmark. Mens fraværet af den udvidede familie gjorde, at eid al-fitr ikke kunne fejres på samme måde som i Irak, udgjorde miljøet med andre irakere i København en oplagt base for de mange muharram-aktiviteter. Ligeledes udgjorde det årlige *ashura*-optog en måde at indtage det københavnske rum (Schmidt 2011, jf. Werbner 1996). Denne sammenligning af de to ritualer viser altså, at den sociale og politiske kontekst er afgørende for, hvordan ritualer kan genskabes i en ny sammenhæng, og hvorvidt de bliver fortolket som genskabte traditioner eller snarere forbundet med brud på traditioner.

RITUALER SOM SOCIALT FORUM

Blandt de shia-muslimske irakiske kvinder i København skaber den religiøse kalender en ramme, hvor de kan arrangere en række sociale aktiviteter. Hvis en kvinde ønsker at holde et socialt arrangement, vil hun typisk arrangere det, så det falder sammen med en religiøs begivenhed. Nogle gange mødes 5–10 kvinder i et hjem, andre gange samles 120 kvinder i fælleslokaler og moskeer. Det er svært at sige, hvor mange kvinder der i alt frekventerer de religiøse begivenheder, da nogle deltager med jævne mellemrum, mens andre måske møder frem et par gange årligt. Det sociale samvær finder sted både før og efter de religiøse begivenheder, hvor der som regel bliver sludret og drukket te. Der bliver brugt en god del energi på at udveksle nyheder fra Irak, men eftersom kvinderne lever deres hverdagsliv i København, bliver der også udvekslet opskrifter, talt om møder med sagsbehandleren eller diskuteret dansk politik. Samværet bliver dermed situeret i en lokal hverdag, selvom det finder sted blandt kvinder med irakisk baggrund.

For mange kvinder var denne netværksdimension helt essentiel for deres deltagelse i de religiøse aktiviteter. De fandt det generelt svært at

etablere et socialt netværk på tværs af etniske grænser i Danmark, hvilket i et vist omfang hænger sammen med, hvordan den danske velfærdsstat og dens integrationspolitik fungerer. Dansk integrationspolitik har fra irakerne ankom til asylcentret haft indflydelse på, hvilke mennesker, de mødte og hvilke steder, de boede. De blev boligplaceret forskellige steder i Danmark (uden for København), og de deltog i kurser designet til at fremme deres integration i det danske samfund, men hvor de paradoksalt nok hovedsageligt mødte andre flygtninge og indvandrere, som lige var kommet til Danmark. De etniske danskere, som de mødte, var primært repræsentanter for staten, for eksempel sagsbehandleren, lægen og dansklæreren. Det vil sige, at den danske velfærdsstat ydede familierne praktisk assistance ved at give dem et sted at bo, en indtægt og en introduktion til livet i Danmark, men den var ikke i stand til at skabe en form for tilhørsforhold til Danmark for dem, og de fik heller ikke mange muligheder for at skabe et socialt netværk med etniske majoritetsdanskere (Pedersen, under udgivelse). For de kvinder, der var muslimer, blev det i stedet det etno-religiøse miljø, som gav dem mulighed for at etablere et lokalt netværk. Når kvinderne kom til København, kunne de tage hen i moskeen og møde andre kvinder. Det er klart, at denne mulighed kun var aktuel for kvinder, der kunne acceptere den religiøse ramme, men det var ikke sådan, at kun stærkt troende kvinder søgte moskeen eller *hussainiya*. Tværtimod mødte jeg også en del kvinder, der ikke ville have opsøgt et religiøst miljø i Irak, men som i København fandt en plads for sig selv netop der. For disse kvinder fik de religiøse ritualer dermed større betydning i deres hverdag, end de havde haft i deres liv i Irak. Det er ikke ensbetydende med, at de nødvendigvis blev mere troende, end de havde været før, men en del af dem indgik mere aktivt i et religiøst miljø i København.

Den øgede betydning af religion i nogle kvinders hverdag bør ses i en større sammenhæng end blot de religiøse ritualer. I København havde kvinderne blandt andet mulighed for at se arabiske satellitkanaler og få mere religiøs information, end de fik i Irak, ligesom der generelt har fundet en islamisk mobilisering sted i muslimske samfund siden 1980'erne (jf. Roy 2004:49, Esposito 2005:158ff). Fra kvindernes eget

perspektiv hang deres praktisering af ritualer også sammen med oplevelsen af at bo i et ikke-muslimsk samfund. En kvinde ved navn Umm Muhammad påpegede, at hun og hendes familie var mere religiøse end deres slægtninge i Irak. Dette skyldtes ifølge hende, at man under livet i udlandet bliver mere opmærksom på religiøse traditioner og gør sit bedste for at vedligeholde dem. Familien var således blevet mere religiøst aktiv end deres slægtninge i Irak, og end de selv havde været før. Betydningen af at indgå i et socialt miljø, hvor religion blev stærkt betonet, bør nok heller ikke undervurderes. Kvinderne lærte meget fra hinanden, hvilket blandt andet blev illustreret af Umm Zainab, der fortalte, at hun fejrede ritualet *takliif* for sin datter. *Takliif* er et ritual, som kan afholdes, når en pige begynder at være praktiserende muslim (se Pedersen 2011). Umm Zainab havde ikke selv kendt ritualet i Irak, men da flere af hendes bekendte i København havde afholdt det, gjorde hun det også. På denne måde blev kvindernes religiøse praksis tæt knyttet til de sociale relationer, de indgik i.

TRADITIONERNES FORTOLKNING

Det faktum, at moskeen og de muslimske aktiviteter blev et sted, hvor kvinder med muslimsk baggrund forholdsvis nemt kunne blive inkluderet, medførte at det religiøse miljø faktisk var et meget differentieret miljø, hvor mange forskellige mennesker mødtes. Der var en aldersmæssig spredning, der var veluddannede kvinder og mindre veluddannede kvinder, husmødre og kvinder med arbejds erfaring, kvinder fra byen og kvinder fra landet samt kvinder, der stammede fra mange forskellige dele af Irak. Langt de fleste deltagere kendte ikke hinanden fra Irak, men mødte hinanden i Danmark. For nogles vedkommende allerede i modtagelsescentret for asylansøgere, Sandholmlejren, for andres vedkommende i moskeen eller nabolaget – enten i den provinsby, hvor de først blev boligplaceret eller i den københavnske bydel, hvor de nu bor. Det var således ikke et eksisterende etnisk fællesskab, der blev overført til en migrationskontekst, men et nyt miljø, hvor kvinder med meget forskellige baggrunde prøvede at forhandle, hvad det in-

debærer at være muslim og hvad der egentlig skulle være de fælles traditioner.

Fejringen af muharram giver et eksempel på, hvordan denne forhandling fandt sted. Som tidligere nævnt påpegede mange kvinder, at de her videreførte gamle traditioner, selvom flere af dem ikke havde deltaget i offentlige sørgeritualer før. Ritualerne havde et universelt præg, fordi muharram fejres blandt shia-muslimer over hele verden, men de indeholdt ifølge kvinderne også riter, der specifikt stammede fra Irak. Dette gjaldt for eksempel en del af ritualet, hvor kvinderne tog deres tørklæder af og stod i en cirkel og svingede med håret som et udtryk for sorg, eller en anden del hvor de reciterede irakiske digte, mens de mest aktive i gruppen hoppede i cirklen og slog sig i ansigtet. Det kan ikke bekræftes historisk, at disse riter kun opstod i Irak, men begivenhederne i København kan generelt ses som en fortsættelse af ritualer fra Irak, hvor både selve ritualerne og deres sociale betydning var vel-etablerede (se fx Haydari 2002, Nakash 1994:142, Fernea 1969).

Imidlertid er det en vigtig pointe, at udførelsen af sådanne muharram-ritualer var mest udbredt i det sydlige Irak og i byerne Najaf og Kerbala, som har en særlig betydning i den shia-muslimske historie. I regionen omkring Bagdad og de nordlige områder af Irak blev muharram ikke fejret i den samme udstrækning, ligesom det religiøse liv blandt shia-muslimer var mindre intenst end i det sydlige Irak (jf. Nakash 1994:97). Mens muharram i Danmark blev fremstillet som en national tradition, ville kvindernes ritualer i Irak snarere blive betragtet som traditioner, der stammer fra en bestemt region. Faktisk viste det sig også, at nogle af de tilstedeværende kvinder slet ikke havde været bekendt med ovennævnte riter, som blev udført ved begivenheden i København. Den konsensus, som på overfladen eksisterede vedrørende ritualernes udførelse, fortsatte således ikke, når man spurgte nærmere ind til begivenheden. Dette gjaldt især de dele af ritualet, der var forbundet med slag.⁵ Fejringen i København var stærkt påvirket af, at flere arrangører stammede fra det sydlige Irak, og ritualerne var således udtryk for deres opfattelse af, hvorledes muharram skulle fejres. Andre kvinder mente, at det var decideret forbudt i islam at slå sig selv, mens

endnu andre fandt det gammeldags, tilbagestående eller sågar uciviliseret. Alt i alt betød disse meget forskellige fortolkninger af begivenheden, at kvinderne valgte at deltage i ritualerne i forskellige grader.

Fejringen af muharram er dermed et eksempel på, at de religiøse ritualer ikke blot blev reproduceret, men tværtimod aktivt genskabt af de involverede kvinder. Ovenfor har jeg vist, hvorledes de religiøse aktiviteter i deres udførelse og sociale sammensætning blev påvirket af, at de fandt sted i Danmark, ligesom ritualet også blev tilskrevet en særlig national (snarere end regional) betydning, fordi det blev udført i en eksilkontekst. Derudover blev begivenhederne også stærkt præget af arrangørerne, der både var med til at beslutte deres udformning og sørgede for, at så mange begivenheder kunne finde sted. I den resterende del af artiklen vil jeg se på, hvad der motiverede disse arrangører og hvordan de via deres indsats fik indflydelse på begivenhederne. Eftersom jeg primært deltog i aktiviteter arrangeret af Umm Ali, vil jeg starte med at præsentere hendes personlige historie.

UMM ALIS HISTORIE: RELIGIØS BELØNNING OG SOCIAL ANERKENDELSE

Umm Ali kom til Danmark med mand og børn i slutningen af 1980'erne. Parret boede først i provinsen, men flyttede efter nogle år tættere og tættere på København, indtil de til sidst bosatte sig i byen. Denne beslutning var blandt andet baseret på parrets ønske om at deltage i det stigende antal aktiviteter blandt irakiske shia-muslimer i København. Parret blev da også nogle af grundlæggerne af en dansk-irakisk forening, og selv efter denne forenings ophør fortsatte især Umm Ali med at arrangere religiøse aktiviteter for irakiske kvinder. Det var i høj grad Umm Alis personlige indsats, der gjorde organiseringen af de religiøse begivenheder mulig. Hun brugte meget energi på at arrangere disse begivenheder, inklusiv at invitere dem, der skulle lede ritualet eller holde foredrag, fortælle om arrangementet til andre og lave eller bestille mad, men hun fik også hjælp fra en gruppe veninder, som assisterede hende, når hun bad dem om det. De kom tidligt for at pynte lokalet, lave mad eller bare holde hende med selskab under forberedelserne. Hun fi-

nansierede aktiviteterne (primært husleje, mad og te) ved at indsamle frivillige donationer fra de, der skulle deltage i arrangementet. Det var ikke altid, at sådanne donationer forekom helt frivilligt, for Umm Ali kunne godt finde på at udøve et mildt socialt pres på andre kvinder. For eksempel bekendtgjorde hun nogle gange højlydt, hvem der allerede havde betalt og hvem, der manglede at give noget. På denne måde kunne nogle kvinder føle sig forpligtet til at bidrage for ikke at tabe ansigt foran andre kvinder.

For Umm Ali var hendes engagement med til at give hende et stort socialt netværk i København. Til daglig er hun husmoder, og hun tager sig af de endnu hjemmeboende børn og de mange børnebørn. Ud over disse nære familierelationer er hendes sociale netværk dog hovedsageligt baseret på de religiøse aktiviteter. På grund af sine arrangementer og sit lange ophold i Danmark har hun opnået et stort netværk af primært irakiske venner og bekendte. I løbet af mit feltarbejde brugte hun meget tid på religiøse aktiviteter, selvom hun kun sjældent tog til moskeen. Hun var altid på udkig efter fælleslokaler og andre lokaliteter, hvor kvinderne kunne mødes mere jævnlige. Hun sagde engang til mig, at hun kun kunne se sine veninder til religiøse højtider, fordi hendes lejlighed ikke var stor nok til at få besøg af en større gruppe kvinder. På denne måde fungerede møderne i fælleslokaler som en slags erstatning for den socialitet, der var mulig i Irak, hvor huse sædvanligvis er store nok til at rumme et større antal gæster end en lejet lejlighed i København.

Umm Alis overskud til at arrangere de mange aktiviteter kom desuden fra en tro på, at hendes helligelse til religionen også ville gøre en forskel i det næste liv. Jeg spurgte hende engang, om hun aldrig blev træt af at arrangere alle disse aktiviteter. ”Nej”, svarede hun med et smil og en hovedrysten. Hun grinede af de veninder, som blev udmattede af bare at planlægge ét bryllup, når hun nu havde stået for så mange fejringer. Hun fortalte mig også om de religiøse belønninger, som hun forventede at modtage fra Imam Hussain.⁶ Organiseringen af aktiviteter i *hussainiya* bygger på en tradition, som har været udbredt i Irak, hvor individer sponsorerer religiøse arrangementer (Nakash 1994: 145). At sponsorerer be-

givenheder gør det muligt at udtrykke sin religiøse fromhed og opnå belønning fra Gud, ligesom det samtidig giver arrangøren anseelse og en højere social status. Også i København forventede organisatorerne at opnå religiøs belønning for deres indsats, ligesom de opnåede prestige inden for miljøet, hvis de sørgede for gode arrangementer. Dette involverede blandt andet at invitere de bedste recitatorer, servere mad og drikke og sørge for, at der var plads nok til alle gæster.

Umm Alis høje sociale status blandt de irakiske kvinder gav sig til udtryk i de mange invitationer, som hun modtog til begivenheder såsom bryllupper, forlovelser, koranrecitationer, kaffedrikning samt religiøse højtideligheder og fester. Ligeledes blev hun jævnligt bedt om at hjælpe til med at organisere andre kvinders sociale arrangementer. Hver gang jeg besøgte hende, modtog hun opkald fra folk, som ville sludre eller søge råd hos hende og hendes mand. Ved religiøse begivenheder sad hun sædvanligvis tæt ved de, der ledte ritualerne, hvilket var et udtryk for hendes høje status i det sociale hierarki. Når hun var til stede ved et arrangement, tiltrak hun sig altid opmærksomhed, også fordi hun generelt godt kunne lide at være i centrum. Hun understregede desuden selv sin status ved at arrangere nogle meget store fester, når en begivenhed skulle fejres i hendes egen familie.

Det var ikke kun for Umm Ali, at involveringen i det religiøse miljø bød på muligheder for at opnå respekt blandt andre kvinder. Ved at udføre en aktiv indsats i aktiviteterne kunne organisatorerne og andre aktive opnå anerkendelse i miljøet. Mens kvinder med en kort uddannelse (som Umm Ali) kunne opnå respekt ved at være gode organisatorer og arrangere en masse begivenheder, underviste veluddannede kvinder ofte arabisk til børnene, eller de holdt foredrag om forskellige emner. På den måde opnåede de respekt for deres almene viden og uddannelse. Andre igen blev anerkendt for at have tilegnet sig viden om islam og være gode til at recitere. Umm Hussain, en af de kvinder, der ofte ledte ritualerne, blev for eksempel oplært i recitation af ældre i Kerbala, og hun optrådte allerede i Irak, inden hun kom til Danmark. Hendes baggrund og tilknytning til dette særlige sted i Irak blev dermed en symbolsk ressource, som hun kunne bruge til at etablere sin sociale position i København.

Den høje sociale status blandt andre irakiske kvinder stod ofte i skarp kontrast til det statustab, som kvinderne generelt oplevede i Danmark. Især veluddannede kvinder med en urban middelklasse baggrund kom til Danmark i forventningen om, at de kunne fortsætte deres uddannelse eller bruge deres arbejds erfaring, men de oplevede som tidligere nævnt, at de ikke var i stand til at etablere sig på basis af deres tidligere erfaringer eller interesser. At bruge sine ressourcer i det etniske eller religiøse miljø blev en måde at engagere sin energi et sted og derved opnå respekt. Alt i alt udgjorde de religiøse aktiviteter et socialt rum, hvor arrangører og optrædende kunne vinde agtelse og anerkendelse, selvom dette ikke ændrede deres sociale status i det danske samfund generelt (jf. Kleist 2007).

INDFLYDELSE OG FORTOLKNING

Religiøs belønning, social status og et aktivt socialt liv var altså nogle af de ting, som Umm Ali og de andre organisatorer kunne opnå. Derudover var disse kvinder ofte drevet af et ønske om at uddanne og hjælpe andre kvinder. 45-årige Umm Fatima arrangerede for eksempel uformelle sammenkomster i sit lokalområde hver søndag aften. Ved disse lejligheder mødtes en gruppe kvinder i et kælderlokale for at sludre og læse Koranen sammen. Der var også mulighed for at sy, lave mad eller bage, og Umm Fatima arrangerede også en række udflugter til andre steder i Danmark og Sydsverige. Hendes formål med disse aktiviteter var at støtte kvinder, der ikke selv ville tage på sådanne udflugter. Også uden for det religiøse miljø forsøgte initiativrige kvinder at arrangere foreningsaktiviteter, såsom arabiskundervisning til børn i weekenden, sociale arrangementer, information til irakere, der overvejede at vende tilbage til Irak og meget andet. Disse praktiske aktiviteter havde som et ekstra formål at give mindre ressourcestærke kvinder en chance for at møde andre kvinder og komme ud af hjemmet.

Det var en generel holdning blandt organisatorerne, at de følte et ansvar for at bruge deres egne ressourcer til at hjælpe andre kvinder, men aktiviteterne gav dem også mulighed for at påvirke disse kvinder med deres op-

fattelser af en række emner vedrørende f.eks. islam, børneopdragelse eller hverdagen i det danske samfund. Umm Fatima påpegede engang, at hovedarrangørerne og de optrædende ved religiøse begivenheder havde magten til at definere, hvordan ritualerne skulle udføres. ”Nogle kvinder organiserer deres egne arrangementer, fordi de vil bestemme over andre”, sagde hun. Med dette hentydede hun blandt andet til, at måden hvorpå muharram-ceremonier blev udført i *hussainiya*, var stærkt påvirket af arrangørernes egen baggrund. Umm Ali voksede for eksempel op i Kerbala, hvor muharram fejres særlig intenst. Hun og hendes mand boede derudover næsten ti år i Iran, hvor muharram også fejres ved offentlige ritualer. Det samme gjaldt mange af de optrædende, og dette syntes at påvirke deres udførelse af ritualerne i København. Udover deres inddragelse af riter med slag kunne de f.eks. finde på at påkalde Zahra og Zaynab under ritualerne og udtale at ”Zaynab er her med os nu” eller ”Kan I mærke, at Zahra er her?”. De kvinder, som ikke selv arrangerede begivenhederne måtte enten acceptere denne form eller finde et andet sted at gå hen.

De foredrag, som blev afholdt ved de fleste religiøse arrangementer, er et andet eksempel på, hvordan arrangørerne forsøgte at udøve deres indflydelse. De kvinder, der holdt foredrag ved Umm Alis arrangementer var enten hendes veninder eller kvinder, som havde stor viden om religion. Foredragsholderne forsøgte som regel at koble religiøse temaer med emner, der relaterede sig til kvindernes hverdagsliv. Dette kunne for eksempel være, hvordan man skal overholde islam, hvordan man skal være et godt menneske og en god muslim, hvordan man opdrager børn, og hvilke udfordringer der er ved at bo i det danske samfund. Dette uddannelsesmæssige aspekt gik igen i begivenheder igennem hele det religiøse år. Mens foredrag under muharram f.eks. kunne handle om at lære fra Imam Hussains liv og gerninger, indeholdt begivenheder i løbet af ramadanen konkurrencer i koranrecitation eller quizzes om religiøse emner. Flere kvinder angav således ønsket om at få information og lære nyt som én af grundene til, hvorfor de tog i *hussainiya*.

Foredragene gav også kvinderne mulighed for at diskutere den aktuelle politiske situation i Irak og Danmark, og hvordan disse påvirkede deres liv. Umm Yusuf, en af foredragsholderne, gjorde f.eks. opmærk-

som på, at det var vigtigt at takke den danske regering for at have modtaget irakerne, da de havde brug for det. En anden oplægsholder havde den modsatte holdning, at uanset hvad irakerne gør, vil de altid blive holdt uden for det danske samfund. Disse eksempler viser, at kvinderne brugte de religiøse begivenheder til at diskutere deres situation i hverdagen, og de relaterede sig til det omgivende samfund. I begge de nævnte tilfælde var foredragsholderne påvirket af min tilstedeværelse.⁷ Umm Yusuf sikrede sig, at hendes foredrag blev oversat til mig, mens den anden kvinde specifikt ytrede ønske om, at dele af hendes foredrag ikke skulle oversættes. Dette illustrerer, at ritualer ikke kun henvender sig til de, der er til stede, men også forholder sig til såkaldte ”andre” uden for gruppen af deltagere (Baumann 1992). Alt i alt viser det, at de religiøse arrangementer også var steder, hvor kvinderne forholdt sig til både deres etniske og religiøse baggrund og deres position som minoritet i det danske samfund. Arrangører og optrædende spillede en central rolle for, hvordan dette foregik og hvilke emner, der blev debatteret.

KONKLUSION: RELIGIØSE RITUALER I EN MINORITETSSAMMENHÆNG

I denne artikel har jeg diskuteret, hvordan irakiske kvinders shia-muslimske ritualer i København påvirkes af den samfundsmæssige sammenhæng, hvori de udføres. Ritualernes udførelse præges af det forhold, at de foregår andre steder, end de ville foregå i Irak, og af at samfundsforholdene på godt og ondt giver andre muligheder eller begrænsninger for, hvordan ritualerne kan genskabes. Det religiøse miljø blandt kvinderne i København er et meget varieret miljø, der har potentiale til at inkludere mange kvinder i den specifikke sociale sammenhæng. Det betyder dog også, at der er mange forskellige holdninger til, hvilke traditioner, der skal genskabes, hvordan ritualerne skal udføres, eller hvad det indebærer at være en god muslim. Jeg har vist, at organisatorerne her får stor indflydelse på, hvordan ritualerne afholdes. Deres engagement giver dem dog ikke blot indflydelse, men også forventet religiøs belønning, et stort netværk og anerkendelse fra andre irakiske kvinder

i en situation, hvor deres sociale position i København ikke lever op til den position, som de havde i Irak.

Det er ikke mit argument, at ovennævnte forandringer specifikt er relateret til det danske samfund. I stor udstrækning gør de beskrevne forhold sig gældende for migranternes praktisering af religion, uanset om disse migranter bor i Danmark eller andre steder i eksil. Ligeledes er den konstante forhandling mellem kontinuitet og forandring et fast aspekt ved udførelsen og fortolkningen af religiøse ritualer. Dette indebærer dog ikke, at den specifikt danske sammenhæng er fuldstændig uden betydning. For eksempel har velfærdsstatens integrationspolitik som nævnt spillet en stor rolle for irakernes etableringsproces i Danmark, hvilket også præger det religiøse miljø. Ligeledes er kvindernes sociale position og delvise marginalisering i høj grad et produkt af mere generelle inklusions- og eksklusionsprocesser i det danske samfund. De måder, hvorpå de religiøse ritualer og praksis både vedligeholdes og forandres, sker således i et komplekst samspil mellem generelle processer og den konkrete sociale, kulturelle og politiske sammenhæng.

Mens en række studier af migration har beskæftiget sig med migranternes religiøse aktiviteter, er det meget sjældent, at disse undersøger betydningen af migranternes hverdagsliv i den lokale kontekst. Meget ofte fokuserer sådanne studier på de transnationale aspekter af den religiøse praksis, eller de diskuterer de mere politiske dimensioner af hvordan f.eks. islam praktiseres i Europa. I denne artikel har jeg forsøgt at vise, at det i høj grad er gavnligt at inddrage et perspektiv på det lokale. Ritualerne præges af den sammenhæng, de foregår i, men derudover har min diskussion vist, at de irakiske kvinder forholder sig til den hverdag, de lever i København. Analytisk har mit studie således den konsekvens, at flygtninge og indvandreres religiøse aktiviteter ikke kun bør ansues som noget, der udtrykker deres relationer og tilhørsforhold til andre steder. Snarere bør de forstås som en praksis udført af lokale borgere, der muligvis lever i et transnationalt felt, men hvis aktiviteter i høj grad er præget af deres hverdag og sociale position i det samfund, hvor de bor.

NOTER

1. De nævnte kvinder i artiklen er alle anonymiserede. I øvrigt betyder ”Umm” mor. ”Umm Ali” betyder således Alis mor og udgør et kaldenavn, som traditionelt gives til kvinder efter fødslen af deres første barn.
2. For yderligere information, læs indledningen til dette tidsskrift.
3. Muharram er også navnet på den første måned i den islamiske kalender. Eftersom den islamiske kalender er elleve dage kortere end den gregorianske kalender, betyder det, at de muslimske højtider hvert år flytter sig ca. elleve dage frem i forhold til det gregorianske kalenderår. Muharram kan således finde sted på alle årstider. Ifølge overleveringen blev Hussain og hans følge belejret af kaliffen Yazid og hans krigere i ti dage ved Kerbala, som nu er en by i Irak. På tiendedagen blev mændene dræbt i kamp. Hussains død er vigtig, fordi den fandt sted som en del af stridighederne om, hvem der skulle efterfølge profeten Muhammad, og denne politiske uenighed ledte senere til opdelingen mellem shia- og sunni-muslimer.
4. Et *hussainiya* er en shiitisk religiøs institution, hvor man kan bede, modtage religiøs undervisning eller afholde sociale aktiviteter.
5. For nærmere beskrivelse og analyse, se Pedersen 2010.
6. I populær shia-islam kan individer opnå personlig fortjeneste hos Gud ved at deltage i rituelle handlinger og udføre andre gerninger, der ikke er obligatoriske (Momen 1985:233).
7. Det var til gengæld også de eneste to gange, hvor dette forekom.

LITTERATUR

- Aghaie, Kamran Scot (red.) 2005. *The women of Karbala. Ritual performance and symbolic discourses in modern Shi'i Islam*. University of Texas Press, Austin.
- Baumann, Gerd 1992. ”Ritual implicates 'Others': Rereading Durkheim in a plural society”. I: *Understanding rituals* red. af Daniel de Coppet. Routledge, London.
- Bell, Catherine 1997. *Ritual. Perspectives and dimensions*. Oxford University Press, Oxford.
- Comaroff, Jean og John Comaroff 1993. ”Introduction”. I: *Modernity and its malcontents. Ritual and power in colonial Africa* red. af Jean Comaroff og John Comaroff. The University of Chicago Press, Chicago.
- Deeb, Lara 2006. *An enchanted modern. Gender and public piety in Shi'i Lebanon*. Princeton University Press, Princeton.
- Esposito, John 2005. *Islam. The straight path*. Oxford University Press, Oxford.
- Ferneå, Elizabeth Warnock 1969. *Guests of the sheikh. An ethnography*

- of an Iraqi village*. Anchor Books, New York.
- Gardner, Katy og Ralph Grillo 2002. "Transnational households and ritual: An overview". I: *Global Networks*, vol 2(3), s. 179–190.
- Hall, Kathleen D. 2002. *Lives in translation: Sikh youth as British citizens*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Haydari, Ibrahim 2002. "The rituals of 'Ashura: Genealogy, functions, actors and structures". I: *Ayatollahs, sufis and ideologues. State, religion and social movements in Iraq* red. af Faleh Abdul-Jabar. Saqi Books, London.
- Kleist, Nauja 2007. *Spaces of recognition. An analysis of Somali-Danish associational engagement and diasporic mobilization*. Ph.d. afhandling. Københavns Universitet, København.
- Kühle, Lene: *Moskeer i Danmark. Islam og muslimske bedesteder*. Forlaget Univers, 2006, s. 142–43.
- Levitt Peggy 2001. *The transnational villagers*. University of California Press, Berkeley.
- Löfgren, Orvar 1993. "The great Christmas quarrel and other Swedish traditions". I: *Unwrapping Christmas* red. af Daniel Miller. Clarendon Press, Oxford.
- MacAloon, John H. 1984. "Cultural performances, culture theory". I *Rite, drama, festival, spectacle. Rehearsals toward a theory of cultural performance* red. af John J. MacAloon. Institute for the Study of Human Issues.
- Mitchell, J. Clyde 1956. *The Kalela Dance. Aspects of social relationships among urban Africans in Northern Rhodesia*. Manchester University Press, Manchester.
- Momen, Moojan 1985. *An introduction to Shi'ī Islam. The history and doctrines of Twelver Shi'ism*. Yale University Press, New Haven.
- Myerhoff, Barbara G. 1984. "A death in due time: Construction of self and culture in ritual drama". I: *Rite, drama, festival, spectacle. Rehearsals toward a theory of cultural performance* red. af John J. MacAloon. Institute for the Study of Human Issues.
- Nakash, Yitzhak 1994. *The Shi'is of Iraq*. Princeton University Press, Princeton.

- 2006. *Reaching for power. The Shi'a in the modern Arab world*. Princeton University Press, Princeton.
- Otto, Ton og Poul Pedersen 2005. "Disentangling traditions: Culture, agency and power". I *Tradition and agency. Tracing cultural continuity and invention* red. af Ton Otto og Poul Pedersen. Aarhus University Press, Aarhus.
- Pedersen, Marianne Holm 2010. "Store og små fortællinger: Ritual og fællesskab blandt irakiske kvinder i København". I: *Kulturstudier*, vol. 1(2):12–37.
- 2011. "'You want your children to become like you'. The transmission of religious practices among Iraqi families in Copenhagen". I: *Mobile bodies, mobile souls. Family, religion and migration in a global world* red. af Mikkel Rytter og Karen Fog Olwig. Aarhus Universitetsforlag, Aarhus.
- under udgivelse. "Going on a class journey: The inclusion and exclusion of Iraqi refugees in Denmark". *Journal of Ethnic and Migration Studies*, udkommer 2012.
- Roy, Olivier 2004. *Den globaliserede islam*. Forlaget Vandkunsten, København.
- Salih, Ruba 2003. *Gender in transnationalism. Home, longing and belonging among Moroccan migrant women*. Routledge, London.
- Schieffelin, Edward 1985. "Performance and the cultural construction of reality". I: *American Ethnologist*, vol. 12(4), s.707–724.
- 1998. "Problematizing performance". I: *Ritual, performance, media* red. af Felicia Hughes-Freeland. Routledge, London.
- Schierup, Carl-Ulrik og Aleksandra Ålund 1986. *Will they still be dancing? Integration and ethnic transformation among Yugoslav immigrants in Scandinavia*. Almquist & Wiksell, Stockholm.
- Schiffauer, Werner 1990. "Migration and religiousness". I: *The new Islamic presence in Western Europe*, red. af Tomas Gerholm og Yngve Lithman. Mansell, London.
- Schmidt, Garbi 2011. "Nørrebro og 'det muslimske': Omstridte fortællinger om byen og verden". I: *Islam og muslimer i Danmark: Religion, identitet og sikkerhed efter den 11. september 2001* red. af

- Marianne Holm Pedersen og Mikkel Rytter. Museum Tusulanums Forlag, København.
- Schubel, Vernon James 1996. "Karbala as sacred space among North American Shi'a: 'Every day is Ashura, everywhere is Karbala'". I: *Making Muslim space in North America and Europe* red. af Barbara D. Metcalf. University of California Press, Berkeley.
- Sjørølev, Inger 2007. "Ritual, performance og socialitet. En introduktion". I: *Scener for samvær. Ritualer, performance og socialitet* red. af Inger Sjørølev. Aarhus Universitetsforlag, Aarhus.
- Turner, Victor og Edward M. Bruner 1986. *The anthropology of experience*. University of Illinois Press, Urbana og Chicago.
- Vertovec, Steven 2004. "Religion and diaspora". I: *New approaches to the study of religion. Textual, comparative, sociological and cognitive approaches* red. af Peter Antes, Armin W. Geertz og Randi R. Warner. Walter de Gruyter, Berlin.
- Werbner, Pnina 1990. *The migration process. Capital, gifts and offerings among British Pakistanis*. Berg, Oxford.
- 1996. "Stamping the earth with the name of Allah: Zikr and the sacralizing of space among British Muslims". I: *Making Muslim space in North America and Europe* red. af Barbara D. Metcalf. University of California Press, Berkeley.
- 2002. *Imagined diasporas among Manchester Muslims*. James Currey og School of American Research Press, Oxford og Santa Fe.

SUMMARY

Shia Muslim rituals among Iraqi women in Copenhagen

Migration often affects how migrants practise and interpret their religion. This article examines how the Shia Muslim rituals performed by a group of Iraqi women in Copenhagen become affected by the context of Danish society. The performance of rituals in a new place and in new social contexts both limits and adds new opportunities to the reconstruction of religious rituals. The article shows that even though the Shiite

rituals in many ways symbolize the Iraqi women's continued attachment to Iraq, they also become highly affected by the women's everyday lives and social positions in Danish society. This fact points to the importance of considering the local social context when analyzing the religious activities of migrant groups. The article is based on 15 months of fieldwork among Iraqi women and their families in Copenhagen.

KEYWORDS: Rituals; Shia Islam; Iraqi women; Denmark